

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Мариян Стоядинов
Православен богословски факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”

относно дисертационен труд за присъждане
на научна и образователна степен „доктор“
на Магдалена Юлиева Крайчева,
Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

Тема на предложения труд:

„ЖЕНА В „СВЕЩЕНСТВО” - ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО КЪМ СЪВРЕМЕННИЯ ЮДАИЗЪМ”

Предложеният за рецензиране труд е по тема, която ще предизвика интереса на всеки, който има отношение както към процесите в съвременния юдаизам, така и към социо-културните предизвикателствата, стоящи пред т.нар. традиционни религии към днешна дата. Още повече, че споменаването в един и същи дискурс на „жена” и „свещенство” е в състояние да провокира всеки проагонист на раз-полов-ените реалности като „мъж-жена” и „свещено-профано”.

1. Ще коментирам текста първо от формална страна.

1.1. *Обем и структура.* Докторантът излага тезата си в рамките на 288 стандартни страници. Текстът на дисертационният труд е структуриран в *предговор, увод, четири глави, заключение и списък с използваната литература.* Обемът на изследването е разпределен балансирано в четирите основни глави.

2.2. *Критичен апарат и ползвана литература.* Използваната литература е обособена в разделите: *на кирилица, на латиница и интернет материали.* Би било добре заглавията, които имат само интернет адрес да бъдат в раздела с интернет ресурсите, без оглед на това дали са на кирилица или латиница. Прави впечатление липсата на посочка (в края на линка) за датата на последен достъп до съответната интернет страница. Последното важи и бележките под линия..

Обемът на ползваната литература, както и бележките под линия (740 на брой) са добър атестат за постигнатото от докторанта ниво на критично четене.

2. В съдържателен план ще сумирам впечатленията си в следната последователност:

2.1. На първо място *предговорът* е удачно място за споделяне на личната мотивация при избора на темата, а също и за благодарностите. В разглеждания текст би трябвало параграфът, посветен именно на личната мотивация, да бъде поместен в *предговора*, а не в *увода*, Така предговорът ще добие завършен вид, а в същото време *уводът* няма да повтаря на места споменати вече в *предговора* факти – казусът с Регина Йонас, примерно – на с. 4 (*Предговор*) и на с. 8 (*Увод*).

Уводът сполучливо въвежда в основните въпроси на изследването. Обектът и предметът на изследването са обговорени изчерпателно, но въпреки това не личи отчетливо характерната за предмета на изследване „локализация” на обекта. Добро впечатление прави краткия историографски коментар за изследванията, върху които Магдалена Крайчева стъпва, но още по-добре би било, струва ми се, да бъдат прокоментирани – именно тук – някои от най-близките като предмет

изследвания и да се посочи какво именно липсва, или може да бъде надградено, в тях. Последното би било индиректно подчертаване на приноса на конкретното изследване.

Преди *първата* глава, струва ми се, би било удачно едно изследване на етимологията и семантиката на понятието „свещенство”, „свещен” в българския език (и съответно в еврейския, и старогръцкия). Това би могло да бъде отделна глава, или в край случай част от увода.

2.2. *Първа глава* (Женското свещенство в История на религиите) на първо озадачава с названието си. Ако използваме бел. 1 („Тук и навсякъде в текста да се разбират научните изследвания по История на религиите”) като херменевтичен ключ за словосъчетанието „История на религиите”, пак не става ясно: за научните изследвания ли иде реч, за религиите в тяхното историческо битие ли, или за научната специалност? В тази първа част от изследването всъщност докторантът тръгва от една привидно обща база, за да стигне в следващите глави конкретно до юдейската интерпретация. В случая темата за „женско свещенство” е разгледана в мащабна перспектива и в следната градация: *в езически култове, в неавраамитски религии и в авраамитски религии (юдаизъм, християнство, ислям)*. Ако приемем тази градация за историческа, т.е. като развитие от примитивни култове към устойчиви религиозни системи, следва да поставим въпроса: къде са локализирани Адам, Ева, Кайн, Ной, неговите синове и потомци, примерно Нахор (Бит. 11:22-25)? Християнската призма по-скоро би обособила вододел между богооткровената религия и религиите на въображението с риска тази изследователска концепция да е неприемлива за една секуларна *история* или *социология* на религиите (които по дефиниция не дават приоритет на нито една религиозна система).

Като цяло тази част от изследването е по-скоро компилативна, отколкото аналитична. Изброените религиозни феномени са подбрани по-скоро на случаен принцип а т.нар. авраамитски религии са представени в произволни хронологични периоди. Малко повече систематичност, особено в последната част, не би навредила. В този смисъл съм съгласен с определението на докторанта за тази глава като за „кратката „разходка“” (с. 75), но имам сериозни опасения за необходимостта от такава изобщо.

2.3. *Втора глава* е озаглавена „Свещенството в юдаизма”. В тази част от изследването Магдалена Крайчева се приближава към конкретния предмет на своето изследване, особено в раздела: „равинатът – свещенство или институция” (с. 120). Струва ми се, че на този етап има два проблемни възела, на които е трябвало да бъде обърнато по-сериозно внимание – за хронологичните граници на юдаизма и съответно – на равината.

Още в началото докторантът би трябвало да избере своята версия за хронологичните граници на юдаизма и да я обоснове. Ако примерно отхвърля тезата на о. проф. Николай Шиваров за юдаизма като „съчетание на националност и религия, култ и начин на живот започва своето оформяне след Вавилонския плен” (с. 78), и се придържа към „съвременните автори”, които свързват юдаизма „с личността на патриарх Авраам, когото Яхве избира за прародител на народа на Израил” (пак там), то би трябвало да обясни защо. Преразказът на старозаветната история като типично юдейска няма никакъв приносен характер, а освен това е лишен и от богословски смисъл, най-малкото защото денонсира цялата апостолска и светоотеческата интерпретация на свещената история преди боговъплъщението като предобраз и „сянка”, иконизирана във въплъщението на Словото.

Темата за равината – като втори проблемен възел, редом с дефинирането на юдаизма – е по-детайлно обговорена, въпреки че, според

мен, на тази тема би могло да бъде посветена изрична глава, за да бъдат детайлизирани в по-голяма степен генезисът, историческият път с неговите разклонения, а също и тенденциите, формирани на границата на модерната епоха.

2.4. В *трета и четвърта глава* „основният акцент в изследването е поставен върху проблема жени равини в съвременния юдаизъм” (с. 137). В тези етапи може да се открие приносният характер на изследването. За разлика от предходните – в известен смисъл въвеждащи – глави, в *трета и четвърта глава* докторантът работи в ясно (хронологично и тематично) фиксиран периметър. От статута на жената в юдейската традиция, през феминизма и децентрализацията на юдейския обществен авторитет до проблема „мъжественост-женственост”, Магдалена Крайчева аналитично изчерпва и постига поставените в началото на своето изследване задачи. В Втората част от последната глава, посветена на „Предизвикателството жена в „свещенство”: отговорът на авраамитските религии” в известна степен контрастира с изследователската нишка, отличима в предходните раздели. Изобщо, според мен, излизането извън съвременния юдаизъм, като предмет на изследването е слаб пункт в цялата дисертация – както в началото, така и в този финален етап. Паралелът, разбира се, е неизбежен, но в опита си да изложи в някаква мяра християнската и съответно ислямска гледни точки, Магдалена Крайчева по-скоро разсейва, отколкото концентрира своя изследователски интерес. Тези гледни точки могат да бъдат предмет на отделно изследване. В случая вниманието, което им е отделено е твърде ограничено за един целите на един изчерпателен сравнителен анализ и в същото време е твърде много, с оглед обекта и предмета на настоящото изследване.

Последното обаче не намалява стойността на авторовите тези. Бих препоръчал на по-късен етап, при евентуалното публикуване, текстът да

претърпи известни структурни промени, което само ще способства за открояване на приносните моменти в него от които ще изтъкна: Първото изследване в България на проблема за жените-равини и разгръщането на въпроса за жените-равини в перспективата на свещенството;

Като оставам с надеждата, че кратките ми бележки ще бъдат взети предвид при следваща редакция на текста, и въз основа на казаното до тук имам достатъчно основания да дам положителна оценка за докторската дисертация на Магдалена Юлиева Крайчева и при успешно проведена защита бих гласувал с „ДА“ за присъждането ѝ на ОНС „доктор“ по научната специалност „Теология“.

Велико Търново

Доц. д-р Мариян Стоядинов

05.06.2017 г.

.....